

Chalkokondyles'in Anlatımına Göre Sultan II. Murad'ın Tahta Çıkışı

The Accession to the Throne of Sultan Murad II
As Narrated by Chalkokondyles

Ferhan KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU*

Öz

Laonikos Chalkokondyles hayatının büyük bir kısmını 15. yüzyıl Bizans dünyasının önemli merkezlerinden biri olan Mistra'da geçirmiş ve Mora Despotluğu'nun Osmanlı idaresine bağlanmasından sonra Atina'ya yerleşerek "Laonikou Apodeksis Historiōn/Tarih" adlı eserini yazmıştır. Chalkokondyles, on bölümden oluşan "Tarih"inde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1463/64 yılına kadar olan dönemi ele almış ve eserin beşinci bölümünün hemen başında Sultan II. Murad'ın tahta çıkışını etraflı bir şekilde anlatmıştır. II. Murad'ın hükümdarlığının ilanından sonra Bizanslıların Mustafa Çelebi'yi Rumeli'ye çıkardıklarını aktarmış ve taht mücadelesinde İmparatorun tarafsız kalması için Bayezid Paşa'nın İstanbul'a elçiler gönderdiğini kaydetmiştir. İmparator II. Manuel ile oğlu İmparator VIII. İoannes'in arasındaki anlaşmazlığa değinmiş ve Mustafa Çelebi'nin Bizans ile yapmış olduğu anlaşmaya riayet etmeyerek Gelibolu'yu teslim etmediğini ifade etmiştir. Ayrıca Sultan II. Murad'ın bir Ceneviz gemisiyle Rumeli'ye geçtiğini ve Mustafa Çelebi'yi öldürttüğünü kaydetmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Laonikos Chalkokondyles, Sultan II. Murad, İmparator II. Manuel Palaiologos, İmparator VIII. İoannes Palaiologos, Mustafa Çelebi*

Abstract

Laonikos Chalkokondyles spent the largest part of his life in Mistra, one of the most important centers of the 15th century Byzantine world, and following the Ottoman annexation of the Despotate of Morea, he moved to Athens where he wrote

* Araş. Gör. Dr. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

the “*Laonikou Apodeiksis Historiōn/Demonstrations of Histories*”. Chalkokondyles, in his history consisted of ten books, narrates the events from the establishment of the Ottoman State until 1463/64. At the beginning of the fifth book he describes in detail the accession to the throne of Sultan Murad II. He writes that the Byzantines sometime after the proclamation of Murad II as Sultan, they took Mustafa Çelebi, Rumeli and that Bayezid Pasha sent his envoys to Constantinople in order to obtain Emperor’s neutrality. He accounts the dispute between Emperor Manuel II and his son Ioannes VIII and adds that Mustafa Çelebi acting adjacent to the agreement that he had made with Byzantium, refused to give up Gallipoli. He also gives the details of Murad II’s transportation Rumeli by a Genoese ship and the execution of Mustafa Çelebi.

Key Words: *Laonikos Chalkokondyles, Sultan Murad II, Emperor Manuel II Palaiologos, Emperor Ioannes VIII Palaiologos, Mustafa Çelebi*

Laonikos Chalkokondyles’in Hayatı ve Eseri

Laonikos Chalkokondyles 1430–32 yılları arasında Atina’da doğmuş, ancak babası Georgios’un kentin Latin idarecileri tarafından sürgüne gönderilmesi sebebiyle İmparator II. Manuel Palaiologos’un oğullarının idaresi altında bulunan Mora Despotluğu’nun merkezi Mistra’ya yerleşmiştir. 15. yüzyılda canlı kültürel hayatıyla öne çıkan Mistra, Chalkokondyles’in kişiliğinin ve fikirlerinin şekillendiği yer olmuştur. Burada, dönemin önemli bilginlerinden biri olan Georgios Plethon Gemistos’un öğrencisi olmuş ve Yunan ve Latin filolojileri konularında iyi bir eğitim almıştır. Babası Georgios’un Mora despotlarının hizmetinde bulunması nedeniyle, küçük yaştan itibaren saray çevreleriyle yakın ilişki içinde olmuş ve birçok olaya tanıklık etmiştir. Ayrıca Mistra sarayına uğrayan Ancona’lı Cyriaco gibi seyyahlar, elçiler ve hatta tüccarlar sayesinde Chalkokondyles, dönemin olaylarını yakından takip etme imkânını bulmuştur. Mora Despotluğu’nun Osmanlı idaresine bağlanmasına kadar Mistra’da kalan tarihçi 1460 yılından sonra Atina’ya yerleşmiş ve hayatının sonlarına doğru “*Laonikou Apodeiksis Historiōn/Tarih*” adlı eserini yazmıştır. Son araştırmalar Chalkokondyles’in eserini tamamlayamadığını ve 1470 yılından kısa bir süre sonra vefat ettiğini ortaya koymuştur.¹

Chalkokondyles yıllar içinde sözlü ve yazılı kaynaklardan toplamış olduğu malzemeyi on bölüm/kitap halinde tasnif ederek Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan 1463/64 yılına kadar meydana gelen olayları ele almıştır. Bir tarihçi olarak Chalkokondyles’i çağdaşlarından farklı kılan en önemli husus, “*Tarih*”teki anlatımın merkezine Osmanlı sultanını ve Türkleri yerleştirmiş

¹ Chalkokondyles’in hayatıyla ilgili 20. yüzyılın başından itibaren birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar ve tarihinin hayatıyla ilgili bkz. Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu, “Laonikos Chalkokondyles’in Hayatı ve “Tarih”i”, *OTAM*, 21 (2007), s. 42–51.

olmasıdır. Bu nedenle eser 16. yüzyılda Latince ve Fransızca'ya çevrilmiş ve aynı tarihten itibaren batılı tarihçilerin anlatılarına kaynaklık etmiştir.² Günümüzde dahi Chalkokondyles'in eseri erken dönem Osmanlı tarihi konusunda Grekçe yazılmış birinci elden kaynaklar arasında değerini korumakta ve modern tarihçiler tarafından kullanılmaktadır. Bu itibarla makalede Chalkokondyles'in "*Tarih*"inin beşinci bölümünün hemen başında bulunan Sultan II. Murad'ın tahta çıkışıyla ilgili kayıtların Türkçe tercümesinin verilmesi ve bilginin Osmanlı ve Bizans kaynaklarıyla karşılaştırılmalı olarak incelenmesi hedeflenmiştir.³

Sultan II. Murad'ın Hükümdarlığının İlanı ve Mustafa Çelebi'nin Taht Mücadelesi⁴

Bayezid'in oğlu Mehmed oniki yıl hüküm sürdükten sonra vefat edince, Mehmed'in büyük oğlu Murad onun yerine hükümdarlığa geçti. [O] Anadolu tarafında, Bursa'da bulunmaktaydı ve hükümdar ilan edildi.⁵

² Kırıldökme Mollaoğlu, "Laonikos Chalkokondyles'in Hayatı ve "Tarih"i", s. 52–55.

³ "*Tarih*"in halen kullanılmakta olan neşri için bkz. Laonikos Chalkokondyles, *Laonici Chalkokondylae, Historiarum Demonstrationes I-II*, ed. Eugenius J. Darco, Budapestini 1922–1927.

⁴ Chalkokondyles, (Darko), *II*, s. 1–7; Ferhan Kırıldökme Mollaoğlu, *Laonikos Chalkokondyles'in Kroniği ve Değerlendirilmesi (V.-VII. Bölümler)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2005, s. 56–61. Çeviri yapılırken orijinal cümle yapısı korunmaya çalışılmış ve ilave edilen kelime ve ifadeler [] içinde verilmiştir.

⁵ Anonim bir yazar tarafından Selanik'te kaleme alınmış bir günlükte Sultan I. Mehmed'in 21 Mayıs 1421'de vefat ettiğine dair bir kayıt bulunmaktadır. Bkz. S. Kugeas, "Notizbuch eines Beamten der Metropolis in Thessalonike aus dem Anfang des XV. Jahrhunderts", *BZ*, (1914) 19, s. 151–152. Konuyla ilgili Bizans kısa kronikleri için bkz. Peter Schreiner, *Die Byzantinischen Kleinchroniken I, Einleitung und Text*, Wien 1975, no. 72a/22; 91/9, 97/5 ve *II, Historischer Kommentar*, Wien 1977, s. 412. Osmanlı kaynakları da 1421 yılının Mayıs ayını göstermektedir. Bu kaynaklardaki bilgilerin değerlendirilmesi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, Ankara 1996⁴, s. 373. Ayrıca Chalkokondyles, Sultan I. Mehmed'in oniki yıl hüküm sürdüğünü ifade ederek hataya düşmüştür. Bilindiği üzere I. Mehmed, yaklaşık olarak sekiz yıl Osmanlı Devleti'nin idaresini elinde bulundurmıştır. Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 373 ve 375. II. Murad Bursa'da tahta çıkıncaya kadar (25 Haziran 1421) herhangi bir kargaşa yaşanmaması için vezirler, Sultan I. Mehmed'in ölümünü gizlemişler ve yeniçerilerin sefer bahanesiyle Anadolu'ya geçirilmesi gibi çeşitli tedbirlere başvurmuşlardır. Chalkokondyles bu konuya hiç değinmemiş, sadece Sultan I. Mehmed'in ölümünden önce "büyük oğlu Murad'ın Rumeli'de, küçük oğlu Mustafa'nın ise Anadolu'da hüküm sürmesini vasiyet ettiğini" kaydetmiştir. Bkz. Chalkokondyles, (Darko), *I*, s. 203. Vezirler tarafından alınan tedbirler ve II. Murad'ın Bursa'da Osmanlı tahtına geçmesiyle ilgili bkz. Aşık Paşa-Zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. Âli Bey, İstanbul 1332, s. 94–95; Mevlânâ Mehmed Neşîrî, *Cihânnümâ*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008, s. 254–257; Oruç b. Âdil, *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2007, s. 53; *Anonim Osmanlı Kroniği*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000, s. 66; Doukas, *Historia Turcobyzantina (1341–1462)*, ed. Vasile Grecu, Bucharest, 1958, s. 163 ve 167–171; Georgios Sphrantzes, *Cronaca*, ed.

Helenler, Mehmed'in öldüğünü ve Murad'ın iktidara geldiğini öğrendikleri zaman Bayezid'in oğlu olduğu söylenen Mustafa'yı Limni'den davet etmek üzere adamlar gönderdiler. [O], Helenler tarafından oldukça zayıf bir şekilde gözetim altında tutulduğu Limni'de yaşamaktaydı.⁶ Ancak onu davet etmek üzere gönderilenlerin [yol alması], o tarihte, Limni'den Çanakkale Boğazı'na doğru çıkışı zorlaştıran rüzgârlar tarafından engellendi ve bunlar Rumeli'ye hükümdar yerleştirmekle görevlendirilmiş olduklarından (üstelik bu sırada gemiler hem Marmara Denizi'ni hem de Çanakkale Boğazı'nı seyriyefere kapatarak Murad'ın Rumeli'ye geçmesine engel oluyordu)⁷ burada Mustafa ile bir araya gelebilmek ve onu Rumeli'nin hükümdarı olarak gösterdikten sonra Gelibolu'yu teslim etmeye ikna edebilmek için Yarımada'da zengin bir kent olan Gelibolu'da karaya çıktılar.⁸ O zaman

Riccardo Maisano, Roma 1990, s. 16–18; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 372–375; Halil İncalcık, “Murad II”, *İA*, VIII, s. 598; John W. Barker, *Manuel II Palaeologus (1391–1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship*, New Brunswick 1968, s. 354; Colin Imber, *The Ottoman Empire 1300–1481*, İstanbul 1990, s. 90–91.

⁶ Osmanlı ve Bizans kaynaklarında “Düzmece Mustafa” olarak anılan Sultan I. Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi, Timurlu Şahruh tarafından Anadolu'ya gönderildikten bir süre sonra Eflak Voyvodası Mircea'nın yanına gitmiş ve Cüneyd Bey ile birlikte Rumeli'de iktidar mücadelesine girişmiştir (Ekim 1416). Durumdan haberdar olan I. Mehmed isyancıların üzerine yürümüş ve Selanik'e sığınmaları sebebiyle kenti kuşatarak teslim edilmelerini istemiştir. Ancak Despot Andronikos'un naibi olan Demetrios Leontares İmparatorun izni olmaksızın sığınmacıları teslim edemeyeceğini ifade etmiştir. İmparator II. Manuel de, Sultan I. Mehmed'e bir elçi göndererek sığınmacıları teslim etmesinin imkânsız olduğunu belirtmiş ve oğlu VIII. İoannes'i Selanik'e göndererek Mustafa'nın kentten uzaklaştırılmasını sağlamıştır. Bunun üzerine I. Mehmed, Bizans ile bir anlaşma yapmış ve kendi hayatı boyunca Mustafa'nın serbest bırakılmaması koşuluyla İmparatora yıllık üçyüz bin akçe ödemeye razı olmuştur. Ayrıca I. Mehmed, ölümünden sonra, varislerinin tutumuna bağlı olarak İmparatorun kendi menfaati doğrultusunda davranmakta, yani Mustafa'yı serbest bırakıp bırakmamakta özgür olduğunu kabul etmiştir (Aralık 1416/Ocak 1417). Bundan sonra Mustafa Bizanslılar tarafından Limni Adası'nda gözetim altında tutulmuştur. Doukas, (Grecu), s. 155–161; Sphrantzes, (Maisano), s. 10; Halil İncalcık, “Mehammed I”, *EF*, VI, s. 976; Barker, *Manuel II Palaeologus (1391–1425)*, s. 340–344.

⁷ Sultan II. Murad'ın Anadolu'dan Rumeli'ye geçmesini engellemek için Bizanslılar tarafından alınmış bir tedbir gibi gözükmektedir. Ancak bunun hakkında dönemin kaynaklarında bilgi bulunmamaktadır.

⁸ Bizans ile Mustafa Çelebi arasındaki anlaşmanın ayrıntılarını Doukas nakletmiştir. Buna göre Mustafa oğlunu İmparatora rehine olarak göndermeyi; Gelibolu'yu, Eflak sınırına kadar Karadeniz taraflarını ve Ayanoroz da dâhil Teselya'yı Bizans'a bırakmayı kabul etmiştir. Bkz. Doukas, (Grecu), s. 181. Anlaşma maddelerinden birinin Gelibolu'nun teslimi olduğunu Sphrantzes ve Rûhî de teyit etmektedir. Ayrıca Rûhî, Bizans kaynakları gibi, Mustafa'nın İmparator tarafından ortaya çıkarıldığını ifade etmektedir. Bkz. Sphrantzes, (Maisano), s. 18; Rûhî Çelebi, “Ruhî Tarihi - Oxford nüshası”, yay. Yaşar Yücel - Halil E. Cengiz, *Belgeler*, (1989–1992) XIV/18, s. 435. Ayrıca bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 376; İncalcık, “Murad II”, s. 599; Imber, *The Ottoman Empire*, s. 91; Fahamettin Başar, “Mustafa Çelebi, Düzme”, *DİA*, cilt 31, s. 292. Bu tarihte Bizans sarayında bulunan Ghillebert de Lannoy

Helenler kendi düşüncesizliklerinden dolayı, çoğu kez olduğu gibi, devlet meselelerini kötü idare ettiler ve kısa bir süre sonra kendilerine ait olabilecek olan kent Murad tarafından ele geçirildi.⁹ Çünkü Murad'ın -babası Mehmed tarafından kendisinden sonra [Murad] hükümdarlığa geçtiği zaman ona itaat etmeli için Rumeli'de bırakılmış olan- beyleri elçi olarak Bizans İmparatorunun yanına gelmişlerdi ve Helenlerin var olan duruma itiraz etmemelerini, kendileriyle [olan ilişkiyi] bozmamalarını ve Sultan Mehmed'e vermiş oldukları sözlere bağlı kalmalarını müzakere etmekteydiler. Sultanın ileri gelenlerinden olan Veziriazam ve Rumeli Beylerbeyi Bayezid bunlardan biriydi. O da Bizans İmparatorunun yakınına giderek [İmparatorun] kendilerine karşı dostane tavır alması için antlaşma yapılmasını istemek maksadıyla elçiler gönderdi ve rehine olarak ileri gelen [ailelerden] oniki çocuk, ikiyüzbin altın ve Gelibolu'da kendileri tarafından fethedilmiş birçok yeri vermeyi teklif etti. Bunları [İmparatorun] Mustafa'ya karşı kayıtsız kalması, ne berikine ne de ötekine [ne Murad'a ne de Mustafa'ya] tekrar yardım etmemesi, bunların birbirleriyle savaşmalarına izin vermesi ve ikisinden hangisi galip gelirse onun hükümdarlığa geçmesi için vermeyi vaat etti. Henüz genç olduğu halde iktidar konusunda hiç de küçük tasavvurları olmayan o zamanki Helenlerin İmparatoru İoannes ile elçiler vasıtasıyla bunları müzakere etti.¹⁰ Çünkü [İoannes, Murad ile Mustafa'nın] birbirine düşmesinin kendisi için faydalı olacağını; aralarında ikilik olduğu takdirde kendi devlet meselelerinin mevcudundan daha iyi duruma geleceğini; ikisinin muhtaç duruma düşmesinden daha bahtiyar olacağını ve iktidar ikisi arasında paylaşılırsa her ikisinden de daha üstün olacağı için hiçbirine meyletmek zorunda kalmayacağını düşünmüştü. Bu [durum], devlet ikisi arasında paylaşılarak hüküm sürdükleri takdirde gerçekleşecekti. Daha sonra [İoannes] bu düşünceden vazgeçti ve Mustafa'dan, onun hükümdar olmasından yana açıkça tavır aldı. Ancak onun İmparator olan babası tam aksini düşünerek antlaşmanın ihlal edilmemesini

anlaşmayla ilgili daha başka detaylar vermektedir. Buna göre, Mustafa Gelibolu'da bulunan Türk donanmasını Bizans'ın emrine vermeyi ve Anadolu'ya geçmemeyi taahhüt etmiştir. Bkz. Elizabeth A. Zachariadou, "Ottoman Diplomacy on the Danube Frontier (1420-1424)", *Harvard Ukrainian Studies*, vol. VII (1983), s. 685.

⁹ Anlaşılan Chalkokondyles Bizanslıların takip etmiş olduğu politikayı onaylamamaktadır.

¹⁰ Bayezid Paşa, Mustafa Çelebi'nin Gelibolu'ya çıkarılmasından sonra rakipleri Çandarlı İbrahim ve Hacı İvaz Paşa'ların teşvikiyle Rumeli'ye gönderilmiştir. Kaynaklarda Bayezid Paşa'nın İstanbul Boğazı'ndan karşıya geçtiği kayıtlıdır. Bkz. *Anonim*, (Öztürk), s. 66-67; Rûhî Çelebi, (Yücel-Cengiz), s. 435; Doukas, (Grecu), s. 185-187; Sphrantzes, (Maisano), s. 20. Sphrantzes de Mustafa Çelebi'nin Gelibolu'ya çıkarılmasından sonra ve Bayezid Paşa'nın Rumeli'ye gönderilmesinden evvel Sultan II. Murad'ın İmparatora elçiler vasıtasıyla "pek çok rica ve vaatte bulunduğunu" kaydetmiştir. Bkz. Sphrantzes, (Maisano), s. 20. Chalkokondyles bunu teyit etmektedir. Ayrıca bkz. İnalçık, "Murad II", s. 599; Barker, *Manuel II Palaeologus (1391-1425)*, s. 356-357.

istiyordu. Zira antlaşmaları ihlal eden hiç kimseye- yaptığı hatanın kendisinin yıkımına sebep olmayacağı- iyi veya kalıcı bir şey nasip olmazdı. Dahası şunun da düşünülmesinin gerekli olduğunu söylüyordu: “İkisi arasında hangisiyle antlaşma yapılmalıydı? Onunla ki, devlet hazinesini ve yeniçerilerini yanında bulundurmaktaydı.” Bu hususun yapılacak seçimi tartışmasız bir şekilde belirlediğini söylüyordu. [Bu sözler Mustafa’nın] kendisinin büyük bir tehlikeyle karşı karşıya bulunduğu halde nerede ve nasıl hükümdarlığa geleceği [konusunda] bir kez daha tereddüt yaratıyordu. Bu konularda Helenlerin fikirlerinde ikilik olduğu halde [onlar], o tarihte Helenlerin idaresini elinde bulunduran genç İmparatorun düşüncesine katıldılar ve onun gösterdiği yolu seçtiler. Böylece Mustafa’nın hükümdar ilan edilmesi ve Gelibolu’nun kendilerine teslim edilmesi için onun kaderine müdahale ettiler. Bunları kabul ettikten sonra da gemileri donattılar.¹¹ İmparatorun kendisi Gelibolu’ya vardı,¹² ancak Limni’den [gelen] Mustafa henüz yanında bulunmadığından Rumeli’de iktidarını [sağlamak] ve Gelibolu’yu kuşatmak için hazırlık yaptı. Mustafa’nın müttefiki olduğu için o tarihte yanında bulunan İzmir Beyi Cüneyd’in de süratle buraya gelmesinden sonra [onu] Türklere göstererek Gelibolu Kalesi’ni kuşattılar. Kısa bir süre sonra Mustafa da buraya geldi ve kent kalesi ona iltihak etti.¹³

¹¹ Sultan I. Mehmed’in ölümünden sonra İmparator II. Manuel ile oğlu VIII. İoannes arasında bir fikir ayrılığı olduğunu Sphrantzes de kaydetmiştir. Bu kayda göre de II. Manuel, Sultan II. Murad’dan; VIII. İoannes ise Düzmece Mustafa’dan yana tavır almış ve sonunda oğul İmparatorun fikri kabul görmüştür. Bkz. Sphrantzes, (Maisano), s. 20; Barker, *Manuel II Palaeologus (1391–1425)*, s. 355–356. Bayezid Paşa’nın tekliflerinden sonra iki İmparator arasındaki anlaşmazlık için bkz. İnalcık, “Murad II”, s. 599. Doukas ise gelişmeleri daha farklı nakletmiştir. Buna göre Sultan I. Mehmed, ölümünden önce, 7 ve 8 yaşlarındaki iki küçük oğlunun İmparator II. Manuel’e gönderilmesini vasiyet etmiştir. Bkz. Doukas, (Grecu), s. 167; İnalcık, “Murad II”, s. 598–599. II. Murad’ın tahta çıkmasından kısa bir süre sonra İmparator vasiyetin yerine getirilmesini istemiş, aksi takdirde Mustafa Çelebi’nin Rumeli’de serbest bırakılacağını belirtmiştir. II. Manuel’in elçileriyle görüşen Bayezid Paşa çelebilerle ilgili talebi geri çevirdiği halde, anlaşmalara saygı duyulacağını ve iki devlet arasındaki sınırların değişmeyeceğini ifade etmiştir. Ancak İmparator II. Manuel, Bayezid Paşa’nın cevabından memnun kalmamış ve Mustafa Çelebi’nin serbest bırakılması yönünde karar almıştır. Böylece Demetrios Leontares’e on gemiden oluşan bir donanma tertip etmesini ve Mustafa Çelebi’yi Rumeli’ye hükümdar olarak çıkarmasını emretmiştir. Bkz. Doukas, (Grecu), s. 173–175; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 375–376; İnalcık, “Murad II”, s. 599; Barker, *Manuel II Palaeologus (1391–1425)*, s. 356–357; Imber, *The Ottoman Empire*, s. 91.

¹² Bizans İmparatoru VIII. İoannes Palaiologos’un bizzat Gelibolu’da bulunduğu dair Sphrantzes’te de bir kayıt mevcuttur. Bkz. Sphrantzes, (Maisano), s. 20; Barker, *Manuel II Palaeologus (1391–1425)*, s. 357.

¹³ Mustafa Çelebi ile Cüneyd Bey 15 Ağustos (bkz. Kugeas, “Notizbuch eines Beamten der Metropolis in Thessalonike”, s. 152) veya en geç Eylül 1421’de (bkz. Sphrantzes, (Maisano), s. 20) Gelibolu’ya çıkarılmışlardır. Chalkokondyles gibi Sphrantzes de Gelibolu’nun hemen itaat ettiğini kaydetmiştir. Bkz. Sphrantzes, (Maisano), s. 20. Doukas’a göre Mustafa Çelebi ile Cüneyd Bey’in ilerleyişi karşısında Sultan II. Murad’ın taraftarlarının bulunduğu Gelibolu

Yarımada [halkı] onu hemen hükümdar olarak tanıdı ve her yere onun ardından gitti. Helenlerin İmparatoru Gelibolu'nun teslim edilmesini istedi. [Mustafa burayı] teslim etmeye hazırdı ve itiraz etmemekteydi, fakat Türklerin bunu kabul etmeleri çok zor olacağından ve henüz hükümdarlığı kati surette sağlanmadığından işlerin iyi sonuçlanmamasına neden olabilirdi. Ancak iktidarı ele geçirdikten sonra kenti teslim etmeye ve [Helenleri] kendi iyiliklerine olacağını düşündükleri hiçbir şeyden gelecekte yoksun bırakmamaya söz verdi.¹⁴ Helenleri o tarihte bu şekilde ikna ederek Rumeli'nin içlerine doğru ilerledi ve Bayezid'in oğlu olduğundan hükümdarları sayıldığı için herkes ona iltihak etti. Sultan Mehmed tarafından ölümünden önce kenti idare etmesi için bırakılmış olan Bayezid, Mustafa'nın Edirne üzerine doğru geldiğini anlayınca Rumeli ordusunu topladı, onunla savaşmak ve eğer başarabilirse hükümdarlık sarayına doğru ilerlemesine engel olmak için Edirne yakınlarında Mustafa'nın karşısına çıktı. İki ordu savaş düzenine geçerek birbirine yaklaştığı sırada Türkler, hep birlikte Mustafa'ya yöneldiler ve hükümdarları olarak [ona] itaat ettiler. Bayezid de Mustafa'ya itaatini arz ve idareyi teslim etti. [Mustafa] ise onu yakalayarak hemen orada öldürttü ve ilerleyerek kenti ele geçirdikten sonra saraya yerleşti.¹⁵ Daha sonra etrafındakileri toplayarak Anadolu'nun

Kalesi teslim olmamış ve Mustafa'nın hükümdarlığı sadece civardaki halk tarafından tanınmıştır. Bu nedenle Mustafa Çelebi Edirne'ye doğru hareket ettiği halde Demetrios Leontares kaleyi kuşatmaya devam etmiştir. Bkz. Doukas, (Grecu), s. 181–183. Bu sırada kaleye sığınan Türklerin başında Şah Melik Bey bulunmaktadır. Bkz. Rûhî Çelebi, (Yücel-Cengiz), s. 435. Ayrıca olayların anlatımı için bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 377; İnalçık, "Murad II", s. 598; Imber, *The Ottoman Empire*, s. 91; Başar, "Mustafa Çelebi, Düzme", s. 292.

¹⁴ Gelibolu Kalesi Mustafa Çelebi'nin Bayezid Paşa'yı yenilgiye uğratmasından sonra teslim olmuştur. Bunun üzerine Demetrios Leontares kaleyi devralmak için hazırlıklar yaptığı sırada Cüneyd Bey buraya gelmiş ve halkın hoşnutsuzluğunu dile getirerek Gelibolu'yu teslim etmemiştir. Bkz. Doukas, (Grecu), s. 195–197. Daha sonra Leontares Mustafa'ya başvurmuş ve o da Müslümanlara ait bir kenti Bizans İmparatoru ile yaptığı anlaşmanın dışına çıkma pahasına teslim etmeyeceğini ve böyle bir şey yaparsa Türklerin kendisini hükümdar olarak tanımayacağını söyleyerek Gelibolu Kalesi'ni Bizans'a teslim etmeyi reddetmiştir. Bunun üzerine Demetrios Leontares İstanbul'a geri dönmüştür. Bkz. Doukas, (Grecu), s. 197–201. Sphrantzes de benzer ifadelerle Mustafa'nın Gelibolu'yu teslim etmediğini kaydetmiştir. Bkz. Sphrantzes, (Maisano), s. 20. Olayların anlatımı için bkz. İnalçık, "Murad II", s. 599; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 379–380; Barker, *Manuel II Palaeologus (1391–1425)*, s. 358; Başar, "Mustafa Çelebi, Düzme", s. 292.

¹⁵ Edirne'yi Sultan II. Murad'ın idaresinde tutmaya çalışan Bayezid Paşa ile Mustafa Çelebi arasında Sazlıdere mevkiinde meydana gelen savaşın ayrıntıları Doukas tarafından nakledilmiştir. Bkz. Doukas, (Grecu), s. 187–195. Chalkokondyles'in anlatısı bunun bir özeti gibidir. Kaynaklarda belirtildiği gibi, Rumeli uc beylerinin Mustafa'ya biat etmesi savaşın sonucunu belirlemiştir. Bkz. *Anonim*, (Öztürk), s. 67; Rûhî Çelebi, (Yücel-Cengiz), s. 435. Konuyla ilgili tetkik eserler için bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 378–379; İnalçık, "Murad II", s. 599; Imber, *The Ottoman Empire*, s. 92. Düzmece Mustafa Kasım 1421'de

iktidarını da kendisine bağlamak için Anadolu'ya yöneldi. Rumeli ordusunu, azab olarak adlandırılan Türk yayalarını ve İzmir Beyi Cüneyd'i yanına alarak Anadolu'ya geçtikten sonra Mehmed'in oğlu Murad'ın üzerine gitti.¹⁶ Dahası Helenlerin İmparatoruna elçiler göndererek [İmparator'dan] aralarındaki dostluk ilişkisini bozmamasını istedi çünkü yeğenini mağlup edip Anadolu kendisine tâbi olunca Gelibolu'yu hemen teslim edecekti.¹⁷ Bizans İmparatorunun yanına gelmiş olan Murad'ın [elçileri de] buradaydı ve onlar da İmparatorun kendi taraflarında olması için görüşmeler yapıyor, [Helenlerin] istediği her şeyi vermeyi vaat ediyorlardı.¹⁸ Helenler bir süreliğine elçi heyetlerini oyaladılar ve sonunda Murad'ın elçilerini geri gönderdiler. [Onlar] Mustafa'nın tarafını seçtiler ve onun [elçileriyle] anlaşma yapmanın kendileri için her bakımdan uygun olduğunu değerlendirdiler. Murad'ın elçi heyeti ordularının yanına geldiğinde, Helenlerin müttefikleri olarak kendi taraflarında olduğunu ilan etti. [Murad'ın ordusu] Mihaliç bölgesinden geçerek Ulubat Gölü'nün kenarında ordugâh kurmuştu. Burada kaynağı göl olan ve denize dökülen akıntının üzerinde bir köprü vardı. Mustafa da ilerleyerek gölle akıntının birleştiği yerin yakınına ordugâh kurdu. Murad'ın elçileri buraya geldikleri zaman bir fırsattan istifadeyle, Helenlerin müttefikleri olarak kendi taraflarında olduğunu ilan ettiler ve Mustafa'nın ordugâhına doğru, ordugâhtakileri korkutmak için, Anadolu'da etraflarının sarıldığını haykırdılar. Bu söylenti Mustafa'nın ordugâhında yayıldığı sırada onun elçileri henüz burada bulunmadığından [Mustafa'nın ordugâhında bulunanlar], Çanakkale Boğazı'nı ellerinde bulunduran Helenlerin bundan böyle karşıya geçmelerine izin vermemelerinden ve burada ölmekten korkarak birbirleriyle sözleştiler ve gece olunca İzmir Beyi Cüneyd ata topraklarına doğru kaçtı. Diğer beyler de Mustafa'nın kaderinin bundan böyle iyi olmayacağına inanarak hiç zaman kaybetmeden kaçtılar. Mustafa da ordusunun kaçtığını görünce kendi adına

Edirne'de hükümdarlığını ilan etmiştir. Bkz. Başar, "Mustafa Çelebi, Düzme", s. 292.

¹⁶ Mustafa Çelebi ile Cüneyd Bey yanlarına onikibin atlı ve beşbin yaya alarak 20 Ocak 1422'de Gelibolu üzerinden Anadolu'ya geçmişlerdir. Bkz. İncalcık, "Murad II", s. 600.

¹⁷ Prof. İncalcık bilgiyi doğru kabul etmiş ve aynen nakletmiştir. Bkz. İncalcık, "Murad II", s. 600.

¹⁸ Mustafa Çelebi'nin Gelibolu Kalesi'ni teslim etmemesinin Bizans'ta hoşnutsuzluk yarattığı ve bu sebeple İmparator ile II. Murad arasında bir yakınlaşmanın olduğu Doukas tarafından kaydedilmiştir. Ayrıca, aynı kaynağa göre, Sultan II. Murad, Bizans'tan destek almak amacıyla Bayezid Paşa'nın öldürülmesinden sonra Veziriazamlığa getirilen Çandarlı İbrahim Paşa'yı İstanbul'a göndermiş ve birçok vaatte bulunmuştur. Fakat İmparator iki şehzadenin ve Gelibolu'nun tesliminde ısrar etmiş ve böylece taraflar arasında anlaşma sağlanamamıştır. Bkz. Doukas, (Grecu), s. 203; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 380–381; Barker, *Manuel II Palaeologus (1391–1425)*, s. 358; İncalcık, "Murad II", s. 599–600. Chalkokondyles Doukas tarafından nakledilen bilgiyi teyit etmektedir.

korkarak denize doğru kaçtı.¹⁹ Helenler ise Mustafa'yı kendilerine müttefik olarak seçtikleri için gemiler donattılar ve Çanakkale Boğazı'na doğru denize açıldılar. Bizans İmparatoru ise Marmara Adası'nda bulunuyor, bir rahibin kızı olan sevdiği kadının aşkıyla zaman harcıyor ve Murad'ın Rumeli'ye ulaşmasını engellemek için gereğini yapmıyordu. Diğer taraftan Murad, gün ağardığında, bir önceki gece boyunca kaçtıkları için düşman ordugâhının boşalmış olduğunu gördü. Azablar kendilerini terk eden süvariler tarafından ihanete uğradıkları için ellerini yalvarırmışçasına açmışlardı. [Murad] akıntı üzerine köprü yaptı, süratle karşıya geçti ve tüm azabları öldürdü.²⁰ Daha sonra kent kent Mustafa'yı takip etti. Mustafa ondan önce Gelibolu'ya geçmeyi başardı. Murad demirlemiş bulunan çok büyük bir Ceneviz gemisine rastladı ve kendisiyle birlikte yeniçerileri, kapıkullarını ve tüm orduyu Rumeli'ye geçirmesi için gemi kaptanıya anlaştı ve ona, talep ettiği oldukça yüklü miktarda gümüş parayı ödedi. [Gemi kaptanı] onu tüm ordusuyla birlikte karşı kıyıya geçirdi. Diğer taraftan Mustafa, Murad'ın Rumeli'ye geçtiğini ve kurtulmak için sığınabileceği her yerde onu aradığını öğrenince artık hiçbir yerin kendisi için güvenli olmadığını anladı. Böylece Murad ona yaklaşmakta olduğundan Ganos olarak adlandırılan dağa kurtulmak için sığındı. [Murad] ise onu takip ediyor, saklandığını düşündüğü ve kuşkulandığı yerlerin etrafını sarıyor ve onu aramaktan vazgeçmiyordu. Sonunda [Mustafa'yı] bir çalılığın altında gizlenmiş olarak buldu ve canlı yakalayarak darağacına astı. Mustafa Rumeli'de üç yıl hüküm sürdüktan sonra vefat etti. Murad ise her iki kıtada da iktidarı ele geçirdi ve hükümdar oldu.²¹

¹⁹ Sultan II. Murad ile hizmetinde bulunan paşaların, sayıca üstün olan Mustafa Çelebi'nin ordusunda bozgun çıkarmak için çeşitli tedbirlere başvurduklarına dair Osmanlı ve Bizans kaynaklarında bilgi bulunmaktadır. Tedbirler sonucunda Rumeli uc beyleri II. Murad'a meyletmış ve Cüneyd Bey'in de firarı sağlanmıştır. Bundan sonra Mustafa Çelebi de, Chalkokondyles'in kaydettiği gibi, Gelibolu'ya geçmek amacıyla ordugâhı terketmiştir. Bkz. Aşık Paşa-zâde, (Âli), s. 98–99; Neşri, (Öztürk), s. 258–260; Rûhî Çelebi, (Yücel-Cengiz), s. 435–436; *Anonim*, (Öztürk), s. 67–69; Oruç, (Öztürk), 54–55; Doukas, (Grecu), s. 213–223; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 382–385; İnalçık, “Murad II”, s. 600; Imber, *The Ottoman Empire*, s. 92–93; Başar, “Mustafa Çelebi, Düzme”, s. 292–293.

²⁰ İnalçık, “Murad II”, s. 600.

²¹ Çandarlı İbrahim Paşa'nın hizmetinde bulunan Taharetsiz Hatib adlı bir şahıs Yeni Foça'nın Cenevizli Podesta'sı Giovanni Adorno'ya gönderilmiş ve Gelibolu'ya geçmek için vasıta temin edilmiştir. Ayrıca Adorno beşyüz kişilik bir birliği de II. Murad'ın emrine vermiş ve hizmeti karşılığında şap madeninden kaynaklanan borcunu affettirmiştir. Sultan II. Murad Gelibolu Kalesi'ni teslim aldıktan sonra Edirne'ye doğru hareket etmiş ve Mustafa Çelebi'nin peşinden adamlar göndermiştir. Bunların takibatı sonucunda Eflâk'a kaçmaya çalışan Mustafa, Kızılağaç Yenice'sinde yakalanmış ve Edirne'de asılmıştır. Bkz. Aşık Paşa-zâde, (Âli), s. 99–100; Neşri, (Öztürk), s. 260–261; Rûhî Çelebi, (Yücel-Cengiz), s. 436–437; *Anonim*, (Öztürk), s. 69; Oruç, (Öztürk), 55; Doukas, (Grecu), s. 225–229; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 385–388; İnalçık, “Murad II”, s. 600; Imber, *The Ottoman Empire*, s. 93–

Kaynakça

- Anonim Osmanlı Kroniği*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.
- Âşık Paşa-Zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. Âli Bey, İstanbul 1332.
- Barker, John W., *Manuel II Palaeologus (1391–1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship*, New Brunswick 1968.
- Başar, Fahamettin, “Mustafa Çelebi, Düzme”, *DİA*, cilt 31, s. 292–293.
- Chalkokondyles, Laonikos, *Laonici Chalkokandylae, Historiarum Demonstrationes I-II*, ed. Eugenius J. Darco, Budapestini 1922–1927.
- Doukas, *Historia Turcobyantina (1341–1462)*, ed. Vasile Grecu, Bucharest 1958.
- Imber, Colin, *The Ottoman Empire 1300–1481*, İstanbul 1990.
- İnalçık, Halil, “Mehmed I”, *EF*², VI, s. 973–978.
- , “Murad II”, *İA*, VIII, s. 598–615.
- Kırıldökme Mollaoğlu, Ferhan, “Laonikos Chalkokondyles’in Hayatı ve “Tarih”i”, *OTAM*, 21 (2007), s. 41–57.
- , *Laonikos Chalkokondyles’in Kroniği ve Değerlendirilmesi (V.-VII. Bölümler)*, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.
- Kugeas, S., “Notizbuch eines Beamten der Metropolis in Thessalonike aus dem Anfang des XV. Jahrhunderts”, *BZ*, (1914) 19, s. 143–166.
- Mevlânâ Mehmed Neşrî, *Cihânnümâ*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008.
- Oruç b. Âdil, *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2007.
- Rûhî Çelebi, “Ruhî Tarihi - Oxford nüshası”, yay. Yaşar Yücel - Halil E. Cengiz, *Belgeler*, (1989–1992) XIV/18, s. 359–472.
- Schreiner, Peter, *Die Byzantinschen Kleinchroniken I, Einleitung und Text*, Wien 1975; *II, Historischer Kommentar*, Wien 1977.
- Sphrantzes, Georgios, *Cronaca*, ed. Riccardo Maisano, Roma 1990.
- Zachariadou, Elizabeth A., “Ottoman Diplomacy on the Danube Frontier (1420–1424)”, *Harvard Ukrainian Studies*, vol. VII (1983), s. 680–690.

94; Başar, “Mustafa Çelebi, Düzme”, s. 293. Mustafa Çelebi, Chalkokondyles’in kaydettiği gibi üç yıl değil, yaklaşık altı ay Rumeli’yi idaresi altında tutmuştur. Bkz. Schreiner, *Die Byzantinschen Kleinchroniken I*, no. 53/12 ve *II*, s. 412.